

kreikkalaisten tekemiä. Kirkolliset tavat ja kirkkolaulu tulivat niinkään Bysantista. Tämä kreikkalainen perinne säilyi sangen pitkään kristillisen toiminnan pohjana ja levisi pian lähetystyön kautta myös Karjalaan. Laatokan eteläpuolelle yli tuhat vuotta sitten perustettu Laatokanlinnan (Staraja Ladogan) kaupunki kuului Novgorodin alaisuuteen ja sai sieltä myös bysanttilaisperäisen kirkollisen kulttuurin. Tässä lähellä karjalaisten aluetta sijaitsevassa kaupungissa oli 1200-luvulle tultaessa jo puolenkymmentä kirkkoa. Laatokanlinnassa asui todennäköisesti myös karjalaisia, ja Karjala kävi vilkasta kauppaa sen kanssa. Vanhastaan tiedetään, että sellaiset kristilliset sanat kuin risti, pappi ja kummi ovat suomen kielessä itäistä perua ja kertovat Idän suunnalta tulleesta varhaisesta kristillisestä vaikutuksesta. Pakanallinen polttohautaus näyttää alkaneen hävitä Karjalasta 1000-luvulta lähtien, ja 1200-luvulla kristillinen ruumishautaus oli

Karjalassa jo täysin vallitseva.

Kristillisen kirkon laatokankarjalaisiin sillanpääasemiin, Valamon ja Konevitsan luostareihin, Bysantti vaikutti jo yksin näiden luostareiden perustajien kautta: Valamon kilvoituselämän toisen alkuunpanijan Sergein uskotaan olleen kreikkalainen munkki, ja Konevitsan perustaja Arseni tuli kreikkalaisesta Athos-vuoren kilvoituskeskuksesta. Bysantin vaikutus kuuluu ja näkyy meillä vielä tänä päivänäkin monella tavalla, mm. valamolaisessa kirkkolaulussa, karjalaisessa arkkitehtuurissa, ikonimaalareidemme tekemissä pyhissä kuvissa, niin vanhoissa kuin uusissakin kirkkotekstiileissä, ortodoksisen kirkkomme käytössä olevassa kirkkorunoudessa, mm. jumalanpalvelusteksteissä jne. Näin ollen voi perustellusti sanoa, että Bysantin perinne on edelleenkin eräs karjalaisen hengenperinnön elävä osa.

ITÄ-KARJALAN HEIMOPAKOLAISET 1917—1922

— Kuinka paljon tuli, kuinka monta jäi? —

Toivo Nygård: Itä-Karjalan pakolaiset 1917—1922. Studia Historica Jyväskyläänsä 19. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä — Tampere 1980. 137 sivua.

Jyväskylän yliopistossa harjoitetaan Itä-Karjalan kysymyksen tutkimista. Se näkyy vaikkapa esiteltävän teoksen kirjallisuusluettelosta. Siinä on näet kolme tähän alaan kuuluvaa pro gradu -tutkielmaa. Yksi koskee kauppaneuvos Aleksei Mitroa, moninaisesti — mm. seuramme pitkäaikaisena puheenjohtajana — vaikuttanutta karjalaista. Toinen käsittelee sosiaalidemokraattisen puolueen ja lehdistön suhtautumista Itä-Karjalan kysymykseen 1918—1922. Kolmas näyttää aivan esiteltävän tutkimuksen jatkolta koskiessaan Kymminlinnan pakolaisleiriä ajalta 1922—1923.

Mutta ennen kaikkea Jyväskylästä on tullut tohtori Toivo Nygårdin painavaa tekstiä Karjalan kysymyksestä. Hänen kolmen vuoden takainen väitöskirjansa aatteellisesta heimotyöstä on esitelty jo aikaisemmin lehdesämme. *) Tuolloin minua pelotti Karjalan kysymyksen perimmäisen voiman etsiminen, teoksen pääotsikon mukaisesti, suomalaisesta poliittisesta aggressiosta, suur-Suomi-aatteesta. Toinen mahdollisuushan on alkujuuren haku karjalaistakin kansallistunnetta koskettaneesta yleismaailmalisesta ja yleisesti tunnustetusta aatteesta, kansojen itsemääräämisoikeudesta.

Tälläkin kertaa pysähdyin epäröiden jo aivan alussa. Poh-tiessaan näet saatesanoissaan syyt 1920-luvulla yhäti jatkuvaan heimotoimintaan — vaikka polttavat vuodet olivat jo takanapäin — Nygård näkee perustan pakolaiskysymyksessä, »josta sekä yksityiset henkilöt että järjestöt ammensivat ajankohtaista innoitusta työlleen» suur-Suomi-ajatuksen ja heimoaateen parissa (s. III). Oliko pakolaiskysymys meillä silloin todella niin hallitseva? Ainakaan se ei vionyt vuosikausia kestäneeseen sotimiseen tai terrori- ja sabotaahtekoihin Palestiinan pakolaiskysymyksen tavoin. Itä-Karjalan pakolaiskysymyksessä oli ehkä lähempänä — kokonaisuutena katsoen — toinen äärimalli: myöhempi luovutetun Suomen-Karjalan evakkojen tapaus. Nämähän eivät tuoneet tullessaan revänšvaatimusta, vaan elämänuskoisen, mutta samalla kaihomielisen »jo Karjalan kunnailta lehtii puu» -tunnelmansa. — Lakisääteistä tukea vaille jääneet Itä-Karjalan pakolaiset tarvitsivat ja saivat 1920-

luvulla sekä valtiovallan että yksityisten seurojen ja kansalaisten taholta ennen kaikkea humanitaarista apua ja siinä ominaisuudessa säilyivät ehkä parhaiten auttajiensa mielessä.

x x x

Kuutisenkymmentä alkusivua Nygårdin uudesta kirjasta on tiivistä Karjalan historiaa. Siinä lähdetään Itä-Karjalan alueen ja väestön sekä yhteiskunnallisten ja poliittisten olojen selvityksestä. Aineellisten ja henkisten voimavarojen niukkuus oli silmään pistävää. Yhteys Suomen ja Karjalan kesken ilmeni kaksipuolisena jo viime vuosisadalta lähtien: toisaalta laukkukauppana, toisaalta runonkeruuna. Suurena, mitä moninaisimmin Suomeen ja Itä-Karjalaan niin yhdessä kuin erikseenkin vaikuttaneena tapahtumana tekijä kirjaa Muurmannin radan rakentamisen. Se muuttikin jumalten hylkimän korven himotuksi saalistusmaaksi.

Laukkukaupan merkitystä Karjalan identtisyuden muodostumiselle ei voitane yliarvioida. Se johti lähinnä venäläiset ja pohjoisaunukselaiset kosketukseen suomalaisen vireän kansallisen ja yhteiskunnallisen elämänrytmin kanssa. Niin kulkeutuivat lukuhalu ja -taito sekä muut kansallisen heräämisen vaikutteet itään. — Itse käytän mielelläni sellaista sanankuvaa, että »tuntematon laukku-kauppias oli rajantakaisen Karjalan snellman».

Kulkukaupan tuomana oli Suomeen asettunut huomattavan runsaasti itäkarjalaisia, kolmisen tuhatta henkeä. Monet heistä olivat menestyviä liikemiehiä ja eräät jo opintielle lähteneitä. He olivat valistuneita, karjalaisuutensa säilyttäneitä ja vanhan kotiseutunsa hyväksi toimivia. He ottivat vaarin ajan tapahtumista. Historian suomina otollisina hetkinä perustettiin Vienan Karjalaisten Liitto (1906) ja sen suoranaisena jatkona Karjalan Sivistysseura (1917). Näiden seurojen työ Itä-Karjalan kansan henkisen ja aineellisen tilan kohottamiseksi oli historian lehdillä säilyvä voimannäyte. — Siirtokunta oli Karjalan »jääkäriiliike» — vailla militaarisia tunnuksia.

Itä-Karjalan kansallinen herääminen oli hidasta ja paikottaistakin vellovassa poliittisessa ja ideologisessa ristiaallokossa. Mukaan olivat tulleet Suomen valtiovallan ja poliittisten piirien sekä tosin pian luhistuvan Saksan lisäksi

myös ympärysvallat — lähinnä Iso-Britannia — ja Neuvosto-Venäjä. Suomesta käsin kulttuurityötä tehneen Karjalan Sivistysseuran ja poliittisesti toimineen Itä-Karjalan komitean tuli korvaamaan senaatin ulkoasiain toimituskunnan rinnalle syyskuussa 1918 muodostettu Itä-Karjalan toimituskunta, eräänlainen ministeriö valtakunnan alueisää varten.

Mutta Suomesta lähtevä niin sivistyksellinen kuin poliittinenkin vaikutus tuli edelleen pysähtymään Vienan länsiosan kuntiin sekä pohjois-Aunuksessa Suomen miehittämään Repolaan ja Porajärveen. Vieraisiin vaikutteisiin epäluuloisesti suhtautuvan — ja ailahtelevankin — väestön mielialan tulkinnassa tekijä on onnistuneesti käyttänyt neuvostokarjalaisen kirjallisuuden tarjoamaa lisäapua, Nikolai Jaakkolan Pirttijärvi-teossarjaa. Sen rinnalla käytäväksi olisi mielestäni sopinut vielä Antti Timosen Me karjalaiset -teoskin.

Nygårdin ominta antia on tietenkin, tehtävän mukaisesti, selvitys Karjalan pakolaisista. Itä-Karjalan pakolaiset tulivat Suomeen viitenä aaltona: 1. Vienasta 1918 suomalaisen retkikunnan yritysten kariuduttua. 2. Taistelujen Aunuksesta 1919 päätyttyä perääntymiseen. 3. Vienasta 1920 Uhtuan maaliskuisten maakuntapäivien päätösten rauettua. 4. Tarton rauhan 1920 jälkeen luovutettavista Repolasta ja Porajärveltä. 5. Talven 1921—1922 kansannousun epäonnistuttua. Kaiken aikaa tapahtui myös palaamista niissä suunnissa, missä tilanne oli helpottunut.

Itäkarjalaisten pakolaisten kokonaismäärän selvittäminen on vaikeata monesta muustakin syystä kuin osittaisesta palaamisesta. Tilastoissa, joita ei liioin heti aloitettu, saatava pakolaisten yhteisluvuissa esiintyä sekä Inkerin pakolaiset että venäläiset emigrantit. Monet tilastot palvelivat avustustenjakoa, opetus- tms. osatarkoitusta; pakolaisten parissa sattui syntymä- ja kuolintapauksia jne. Maaliskuussa 1922, jolloin pakolaisia oli eniten ja avuntarve kipeimmillään, Itä-Karjalasta tulleita, avustusta nauttivia pakolaisia oli tilastoissa tarkalleen 1.429 aunukselaista ja 9.385 vianalaista eli yhteensä 10.814 henkeä.

Noudattaen edellä mainittua pakolaisten tulon aaltoliikettä näyttää 1918 Vienasta tulleen 1.500, 1919 Aunuksesta 2.000, 1920 Vienasta 2.000 sekä Repolasta ja Porajärveltä 500 ynnä 1921/22 kansannousun seuraamuksena 11.000 henkeä. Lisäksi Suomessa vanhastaan ollut kolmituhantinen itäkarjalaisten vakinainen siirtokunta oli saanut noin kahden tuhannen uuden tulokkaan lisän, jota ei varsinaisesti luettu pakolaisiin. Pakolaissiirtoliike oli näin koskettanut lähes 20.000 itäkarjalaista eli joka seitsemältä kaikista alueen suomenheimoisista. Pahimpana kriisiaikana oli eräiden rajapitäjien, mm. Uhtuan ja Vuokkiniemen, väestöstä jopa puolet Suomessa sotaa paossa. Paluuliikettä oli kaiken aikaa tilanteen helpottuessa, varsinkin Tarton rauhan, 14. 10. 1920, ja Neuvosto-Venäjän 30. 4. 1923 julistaman amnestian jälkeen. Palaajia oli suunnilleen tuhat henkeä vuodessa.

Suomeen jääneiden pakolaisten määrä vakiintui jo 1920-luvun puolivälissä seitsemän tuhannen vaiheille. He olivat »tavallista kansaa» — ylä- ja keskiluokkakin näet Karjalasta puuttuivat. Pakolaisten saapussa ei Suomessa ollut yhtenäistä elintä huolehtimassa heidän avustamisestaan. Suomen omakin huoltotilanne oli lisäksi huono. Aluksi muodostettiin erinäisiä huoltotoimikuntia, kunnes kesäkuussa 1921 sisäasiainministeriö perusti Viipuriin elimen, jonka tarkoitus (ja varat) kuvastuvat sen pitkässä nimityksessä: Amerikan Punaisen Ristin Suomeen jättämien varastojen toimikunta. Se korvattiin talvella 1922 sisäasiainministeriön alaisella Valtion pakolaisavustuskeskuksella.

Paitsi suoranaista avustusta pakolaiset tarvitsivat työelämään sijoittumista, koulutusta, terveyden- ja sairaanhoitoa sekä sielunhoitoa. Ruumiilliseen työhön tottuneina

heistä enimmäkseen tuli maa-, metsä-, saha- ja satamatyöläisiä. Osa jatkoi heimonsa kaupallisia perinteitä liike-elämän palveluksessa. Koulutus koski ennen kaikkea kansakouluopetuksen järjestämistä kaikille kouluikäisille, mutta myös opiskelua oppi- ja ammattikoulussa, seminaarissa ja kansanopistossa. Monen pakolaisen terveydentila oli huono: keuhkotuberkuloosi oli sen ajan yleisenä kansantautina myös Suomessa, mutta ilmenipä pakolaisten parissa isorokkotapauksiakin. Pakolaiset pääsivät osalliseksi säännöllisestä lääkärinhuollosta; Kymminlinnan huoltolassa oli sairaala mm. keuhkotautisia varten ja Maikkulassa sairaosasto.

Itä-Karjalan pakolaisten sielunhoidon järjesti valtioneuvosto. Suomen kreikkalaiskatolisen kirkkohallituksen alaisessa pakolaisseurakunnassa toimi esimiehenä Mikael Fiilin Repolasta. Sielunhoitotyön merkitys on arvioitava erittäin suureksi. Tekijä toteaa, että uskonto ja sen hoitajana ortodoksinen kirkko olivat lähes ainoita jatkuvuutta ylläpitäneitä voimia pakolaisten keskuudessa. Ne tarjosivat ryhtiä kaiken kaaoksen keskellä pakolaisuuden aiheuttamat sielulliset kriisit kokeneelle ihmiselle.

x x x

Nygårdin tämäkin teos on kiintoisaa luettavaa historian harrastajille, mutta tällä kertaa hieman taidolla lukien yksityiskohtaiset asiatiedot ja tilastot vähemmälle jättäen. Alkupuolen hyvän historiallisen katsauksen lisäksi kunkin luvun lopussa oleva tiivistelmä sekä teoksen kaksi viimeistä suppeata kokoomalukua antavat varsin tyydyttävän käsityksen siitä, mistä on kysymys.

Sallittaneen esittelijän tehdä pari subjektiivista huomautusta. Ensimmäistä hän pitää varsin tärkeänä, toista vähemmän tärkeänä. Ensinnäkin teoksesta puuttuu henkilöhakemisto; syyksi ei kelpaa teoksen suppeus. Toiseksi Nygård sanoo (s. 120) näin: »Siitä (heimoajattelusta) olivat olleet kiinnostuneita Suomen kansan kohtalonhetkillä niin punaiset kuin valkoiset.» Kun tekijä punaisilla tarkoittaa ilmeisesti vain Voionmaata ja mahdollisesti ehkä Tanneriäkin, todettaneen, etteivät he »ansaitse» tuollaista nimitystä, koska he eivät osallistuneet (puna)kapinaan. Sosiaali-demokraatteja tai vasemmistolaisia he tietenkin olivat.

Voitto Setälä

*) Toivo Nygård: Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen? Aatteellinen heimotyö itsenäisessä Suomessa. Otava. Helsinki — Keuruu 1978. — Esittely n:o:ssa 5—6/1979.

VALAISIMIEN ERIKOISLIIKE

Karjalan Keli-Oale

FORUMISSA, MANNERHEIMINTIE 20.
Helsinki, puhelin 642 470.